

Sygn. akt IV CSK 271/16

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 lutego 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Monika Koba (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Anna Kozłowska

SSN Bogumiła Ustjanicz

Protokolant Bogumiła Gruszka

w sprawie z powództwa I. Spółki Akcyjnej w W.

przeciwko K. F.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej

w dniu 22 lutego 2017 r.,

skargi kasacyjnej pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 11 grudnia 2015 r., sygn. akt I ACa .../15,

**uchyła zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania i
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powódka I. Spółka Akcyjna w W. domagała się zasądzenia od pozwanej K. F. kwoty 195.671,83 zł z ustawowymi odsetkami, stanowiącej wierzytelność nabytą od nieuczestniczącego w procesie faktoranta M.B. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w [...] (dalej: „M.B.”). Nakazem zapłaty z dnia 17 maja 2013 r., wydanym w postępowaniu nakazowym, Sąd Okręgowy w [...] uwzględnił powództwo w całości, a wyrokiem z dnia 30 stycznia 2015 r., po rozpoznaniu zarzutów pozwanej, utrzymał w mocy nakaz zapłaty, ponad kwotę 6.500 zł należności głównej.

Sąd Okręgowy ustalił, iż w dniu 10 czerwca 2011 r. powódka zawarła z M.B., jako faktorantem umowę świadczenia usług factoringu niepełnego, w ramach której, faktorant miał przelewać na faktora (powódkę), a faktor miał nabywać na określonych w umowie zasadach wierzytelności przyszłe, które będą przysługiwać faktorantowi od dłużników wykazanych w załączniku do umowy, wśród których wymieniona została również pozwana. W dniu 19 czerwca 2012 r. faktorant wystawił pozwanej, podpisaną przez nią fakturę Vat opiewającą na kwotę 402.505,59 zł, z terminem płatności określonym na 17 października 2012 r., w której stwierdzono, iż wierzytelność z niej wynikająca została przeniesiona na powódkę. W dniu 20 czerwca 2012 r. pozwana złożyła oświadczenie, iż wierzytelność stwierdzona tą fakturą jest bezsporna, co do zasady, wysokości oraz terminu płatności, natomiast towary nią objęte są pełnowartościowe, zostały sprawdzone przed odbiorem, przyjęte bez zastrzeżeń i nie posiadają wad zmniejszających ich wartość i użyteczność. W dniu 31 grudnia 2012 r. faktorant wystawił fakturę korygującą do faktury z dnia 19 czerwca 2012 r. pomniejszając wynikającą z niej należność o kwotę 108.325,51 zł.

Analizując zgromadzony w sprawie materiał dowodowy Sąd Okręgowy wskazał, iż współpraca między pozwaną, a spółką M.B. odbywała się albo na zasadzie przedstawicielstwa handlowego albo umowy sprzedaży. W analizowanym przypadku wystawienie faktury Vat potwierdza, że doszło do zakupu towaru przez pozwaną, a wierzytelność nabyta przez powódkę wynikała z umowy sprzedaży. Uznał, iż nie ma istotnego znaczenia, czy powódka wiedziała, że ustalenia

poczynione między pozwaną, a faktorem w ramach umowy sprzedaży, pozwalają na zwrot niesprzedanego przez kupującego towaru, pozostawało to, bowiem bez wpływu na jej sytuację, skoro odpowiedzialność finansową za niesprzedany towar po jego zwrocie ponosił faktorem. Stał na stanowisku, że nawet gdyby pozwana w ramach umowy sprzedaży miała uprawnienie do zwrotu towarów spółce M.B., to okoliczność ta pozostawała bez wpływu na sytuację powódki, która nie musiała uwzględniać, jakie były wewnętrzne, grzesnościowe ustalenia, w zakresie zwrotu towarów i związanej z nią korekty faktur między pozwaną, a faktorem. Oceniał, iż wierzytelność z umowy sprzedaży, była wierzytelnością wprawdzie niewymagalną w dacie sprzedaży, ale istniejącą, a nie przyszłą, zatem korekta faktury mająca miejsce już po dacie przelewu wierzytelności, nie może mieć wpływu na sytuację prawną faktora, jako wierzyciela, skoro nabył on wierzytelność w kształcie wynikającym z pierwotnej faktury. Sąd Okręgowy nie znalazł podstaw do uwzględnienia wniosków pozwanej o dopuszczenie dowodu z zeznań świadków [...] oraz dokumentów złożonych na rozprawie w dniu 21 stycznia 2015 r. w postaci faktury Vat i dokumentu WZ, oddalając je, jako spóźnione.

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 11 grudnia 2015r. Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego, dzielając dokonane przez ten Sąd ustalenia faktyczne i ocenę prawną dochodzonego żądania. Podkreślił, iż nie można wykluczyć, iż spółka M.B. zapewniała pozwaną, że zawarcie umowy faktoringowej w żaden sposób nie zmieni zasad dotychczasowej współpracy, wystawianie faktur sprzedaży jest czynione dla pozorów, a pozwana nadal zachowała uprawnienie do zwrotów niesprzedanych towarów, potwierdzone fakturą korygującą. W przekonaniu Sądu Apelacyjnego okoliczność ta nie ma jednak znaczenia dla zasadności roszczenia dochodzonego pozwem, skutecznie nabytego na podstawie umowy przeniesienia wierzytelności w umowie faktoringu. Sąd Apelacyjny zaaprobował pominięcie przez Sąd Okręgowy dowodu z zeznań świadków [...], zarówno z uwagi na ich spóźnione zgłoszenie, jak i brak istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia. Uznał, iż nie ma znaczenia, czy powódka wiedziała o uprawnieniu pozwanej do zwrotu towarów i czy na taką praktykę wyrażała zgodę, skoro były to wewnętrzne uzgodnienia między pozwaną, a faktorem, nie

wpływające na pozycję faktora. Z tych też przyczyn swoiste zwolnienie z długu pozwanej przez spółkę M.B., czy rozwiązanie umowy sprzedaży przez odebranie części towaru i wystawienie faktury korygującej, - jako zdarzenie zaistniałe po cesji wierzytelności na rzecz faktora - nie mogło, zdaniem Sądu Apelacyjnego, odnieść żadnych skutków względem niego.

W skardze kasacyjnej pozwana zaskarżając wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, zarzuciła naruszenie: art. 512 zdanie drugie k.c., 513 § 1 k.c., art. 65 § 2 k.c., 65 § 1 i 2 k.c., 535 § 1 k.c. w zw. z art. 488 § 1 k.c. w zw. z art. 512 zdanie drugie k.c. i art. 513 § 1 k.c. w zw. z art. 391 § 1 i 382 k.p.c. oraz art. 217 w zw. z art. 227 i 382 w zw. z art. 391 k.p.c., a także art. 382 k.p.c. Formułując te zarzuty skarżąca domagała się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania, a w przypadku stwierdzenia podstaw, uchylenia także wyroku Sądu Okręgowego w [...] i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, ewentualnie uchylenia wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] i orzeczenia, co do istoty sprawy poprzez oddalenie powództwa w całości, z uwzględnieniem kosztów postępowania za obie instancje i kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podlegające z reguły ocenie w pierwszej kolejności zarzuty naruszenia przepisów postępowania, w sprawie, w której wniesiono skargę, ustąpić muszą rozpoznaniu uprzednio części zarzutów zgłoszonych w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej. Objęte nimi kwestie, dotyczące prawidłowości postępowania dowodowego i kompletności ustaleń faktycznych, zaktualizują się, bowiem dopiero wraz z przesądzeniem zasadności zarzutów naruszenia prawa materialnego.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto, iż umowa factoringu to umowa nienazwana o mieszanym charakterze, łącząca w sobie elementy cesji wierzytelności, dyskonta wierzytelności, umowy sprzedaży i umowy o świadczenie usług (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2003 r., V CKN 218/01, OSNC 2004, nr 7-8, poz. 118 i z dnia 17 października 2012 r., I CSK 56/12, M. Pr. Bank. 2013/10/37). Trafnie, zatem uznał Sąd Apelacyjny, że do przelewu faktoringowego znajdują zastosowanie przepisy kodeksu cywilnego o przelewie wierzytelności, w szczególności art. 512 i 513 k.c. Nie uwzględnił jednak,

iż przelew, jako akt dochodzący do skutku bez zgody dłużnika, nie może prowadzić do pogorszenia jego sytuacji prawnej, a cesjonariusz uzyskuje wierzytelność w takim kształcie prawnym, w jakim ona przysługiwała cedentowi. W konsekwencji cesjonariusz (faktor) uzyskuje wierzytelność obciążoną wszelkimi zarzutami przysługującymi dłużnikowi wobec cedenta (faktoranta), co potwierdza pochodny charakter nabycia wierzytelności w drodze przelewu (art. 513 § 1 k.c.).

Kluczowe dla rozstrzygnięcia sprawy było, zatem ustalenie, jaka była treść stosunku prawnego łączącego pozwaną ze spółką M.B. w dacie zawiadomienia skarżącej o przelewie wierzytelności. W przypadku przyjęcia, iż podmioty te łączyła umowa sprzedaży zawarta pod warunkiem rozwiązującym, zgodnie z którym pozwana miała prawo zwrócić zakupiony towar, w razie niepowodzenia w jego dalszej odsprzedaży, wierzytelność o zapłatę ceny, w odniesieniu do towaru, co, do którego zrealizował się warunek rozwiązujący, w ogóle by nie powstała. Taki sam stan rzeczy zaistniałby, gdyby w ramach stosunku prawnego z cedentem pozwana miała skutecznie zastrzeżone uprawnienie do odstąpienia od umowy w części dotyczącej towaru, którego nie udało jej się odsprzedać. Tymczasem Sądy obu instancji nie poczyniły w tym zakresie ustaleń faktycznych, uznając tą kwestię za nieistotną dla rozstrzygnięcia. Pomięły przy tym, iż nawet, jeżeli powódka nie wiedziała o praktyce zwrotów towarów i nie wyrażała na nią zgody, okoliczność ta pozbawiona jest znaczenia z perspektywy uprawnień pozwanej, gdyby prawo takie jej przysługiwało w dacie uzyskania zawiadomienia o cesji. Brak ustaleń faktycznych dotyczących treści stosunku prawnego istniejącego między cedentem, a dłużnikiem przed zawarciem umowy cesji w ramach factoringu nie pozwala na stwierdzenie, czy powódka nabyła wierzytelność terminową (z umowy sprzedaży z odroczonym terminem płatności), czy też wierzytelność przyszłą (warunkową), którą cesjonariusz może nabyć jedynie wtedy, gdy ona powstanie. Wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego przyjęcie, iż cedenta i dłużnika łączyła umowa sprzedaży, a nie pośrednictwa handlowego, nie przesądza, iż przedmiotem przelewu nie była wierzytelność przyszła, w ramach, której wierzytelność o zapłatę ceny w zakresie, w jakim zaistniał warunek rozwiązujący w ogóle nie powstała. Stanowisko Sądów obu instancji, iż uzgodnienia poczynione między cedentem, a dłużnikiem są ustaleniami wewnętrznymi, bezskutecznymi względem powódki jest

wadliwe, skoro nie uwzględnia, iż mogą być one dla niej wiążące, jeżeli zostały poczynione przed zawiadomieniem dłużnika o przelewie wierzytelności (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2002 r., III CZP 81/01, OSNC 2002, nr 11, poz. 131, wyroki Sądu Najwyższego z dnia 14 września 2006 r., III CSK 149/06, nie publ., z dnia 3 października 2007 r., IV CSK 160/07, OSNC 2008, nr 12, poz. 141 i z dnia 21 listopada 2008 r., V CSK 191/08, nie publ.).

W judykaturze Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości dopuszczalność przelewu wierzytelności przyszłych (w tym warunkowych) czy niewymagalnych, w tym również w ramach umowy faktoringu (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 września 1997 r., III CZP 45/97, OSNC 1998, nr 2, poz. 22, wyroki Sądu Najwyższego z dnia 3 października 2007 r., IV CSK 160/07, OSNC 2008, nr 12, poz. 141 i z dnia 21 września 2007 r., V CSK 144/07, nie publ.) W przypadku przelewu wierzytelności przyszłych, u których podłoża leży częściowo zrealizowany stan faktyczny uzasadniający ich powstanie, dłużnikowi na podstawie art. 513 § 1 k.c. przysługują wobec cesjonariusza wszystkie zarzuty mające w chwili zawarcia umowy przelewu swą podstawę w stosunku prawnym będącym źródłem przelanej wierzytelności; należą do nich również zarzuty, których przesłanki dopełniły się ostatecznie dopiero po powzięciu przez dłużnika wiadomości o przelewie (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 17 marca 2017 r., III CSK 129/16, nie publ., z dnia 10 września 2015 r., II CSK 661/14, nie publ., z dnia 3 października 2007 r., IV CSK 160/07, OSNC 2008, nr 12, poz. 141). W konsekwencji zakresem zarzutów, z których może skorzystać dłużnik na podstawie art. 513 § 1 k.c. objęte są również okoliczności, których podniesienie przez dłużnika w stosunku do cesjonariusza zakłada uprzednie wykonanie określonego prawa kształtującego, w tym uprawnienia do odstąpienia od umowy, jak również powołania się na ziszczenie warunku rozwiązującego zastrzeżonego w umowie będącej źródłem przelanej wierzytelności. Zarzut naruszenia art. 513 § 1 k.c. okazał się, zatem uzasadniony, dopuszczenie wierzytelności do obrotu w ramach umowy faktoringu nie może się, bowiem odbywać kosztem interesów dłużnika.

Artykuł 512 zdanie drugie k.c. ma zastosowanie zarówno do przelewu wierzytelności już istniejących, jak i jeszcze nie powstałych, w tym takich, których powstanie jest w całości sprawą przyszłości, jak i tym bardziej takich, u których

podłoża leży, częściowo zrealizowany stan faktyczny uzasadniający ich powstanie (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2003 r., II CK 16/02, OSNC 2004, nr 12, poz. 202, z dnia 29 marca 2006 r. IV CSK 96/05, OSNC 2007, nr 1, poz. 16, z dnia 21 września 2007 r., V CSK 144/07, nie publ., z dnia 3 października 2007 r., IV CSK 160/07, OSNC 2008 r., nr 12, poz. 141, z dnia 14 listopada 2008 r., V CSK 95/08, nie publ., z dnia 21 listopada 2008 r., V CSK 191/08, nie publ., z dnia 17 października 2012 r., I CSK 56/12, M. Pr. Bank. 2013/10/37). Wbrew stanowisku skarżącej, również w przypadku wierzytelności przyszłych, po zawiadomieniu dłużnika o cesji, wykluczyć należy wszelkie, mające wpływ na przelaną wierzytelność czynności prawne między dłużnikiem, a cedentem, dokonane bez zgody cesjonariusza. Regulacja ta ma chronić cesjonariusza przed skutkami dokonanej bez jego zgody ingerencji w umowę, z której wynika przelana wierzytelność (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2003 r., II CK 16/02, OSNC 2004, nr 12, poz. 202, z dnia 15 kwietnia 2005 r., I CSK 669/04, nie publ., z dnia 29 marca 2006 r., IV CSK 96/05, OSNC 2007, nr 1, poz. 16, z dnia 14 września 2006 r., III CSK 150/06, nie publ., z dnia 7 lutego 2007 r., III CSK 243/06, nie publ.). W konsekwencji w orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntowany jest pogląd, iż rozwiązanie umowy sprzedaży po dokonaniu przelewu na faktora wierzytelności o zapłatę ceny, nie ma skutków wobec faktora (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 15 kwietnia 2005 r., I CK 669/04, nie publ., z dnia 14 września 2006 r., III CSK 149/06, nie publ., z dnia 21 września 2007 r., V CSK 144/07, nie publ., z dnia 4 stycznia 2012 r., III CSK 139/11, nie publ.). Odmiennej natomiast kwestią jest możliwość zgłaszania przez skarżącą zarzutów przysługujących jej na podstawie art. 513 § 1 k.p.c. z uwzględnieniem możliwości wykonania uprawnienia kształtującego, czy odwołania się do ziszczenia warunku rozwiązującego zastrzeżonego w umowie będącej źródłem przelanej wierzytelności.

Sąd Apelacyjny nie uwzględnił natomiast, iż zmiana lub rozwiązanie tego rodzaju stosunku prawnego, jest możliwe niezależnie od przesłanek określonych w art. 512 k.c., jeżeli zgodę na tego rodzaju modyfikację wyraził cesjonariusz. W konsekwencji nawet ustalenie, iż pozwana w ramach stosunku prawnego łączącego ją z cedentem nie miała uprawnienia do zwrotu towarów, nie oznacza,

iż uprawnienia takiego nie mogła nabyć w oparciu o czynności prawne dokonane z cedentem za zgodą cesjonariusza, modyfikujące dotychczasowy stosunek prawny. W wyniku przelewu cedent traci przymiot wierzyciela i nie może już rozporządzać wierzytelnością będącą przedmiotem przelewu, ani też nie może wpływać w inny sposób na jej istnienie i zakres. Jednak takie działania cedenta podjęte we współdziałaniu z dłużnikiem, mogą wywołać skutek prawny, jeżeli wyrazi na nie zgodę cesjonariusz (por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 listopada 2008 r., V CSK 95/08, nie publ.). Sąd Apelacyjny przyjmując, iż kwestia zgody powódki na dokonywanie zwrotu towarów pozbawiona jest znaczenia jurydycznego, a czynienie w tym zakresie ustaleń faktycznych zbędne, nie dostrzegł, iż aprobowanie zwrotu towarów, stanowiło jednocześnie wyrażenie zgody na uszczuplenie wierzytelności powódki przysługującej jej z tytułu cesji wierzytelności.

Zasadny był zarzut skargi kasacyjnej dotyczący pominięcia przez Sąd Apelacyjny dowodu z zeznań świadka J. P. (prezesa zarządu cedenta). Wniosek o przeprowadzenie dowodu z zeznań tego świadka pozwana zgłosiła przed Sądem Okręgowym, jednak został oddalony, jako spóźniony, a Sąd Apelacyjny mimo zarzutów zgłoszonych w apelacji dowód ten pominął. Podzielił stanowisko Sądu Okręgowego, iż był to wniosek spóźniony, dodatkowo przyjmując, iż okoliczność czy powódka aprobowwała praktykę zwrotu towarów przez dłużnika na rzecz cedenta była nieistotna dla rozstrzygnięcia. Pogląd ten nie zasługuje na podzielenie. Po pierwsze, zeznania świadka, mogły mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia (art. 227 k.p.c.), skoro miały dotyczyć charakteru współpracy między cedentem, a dłużnikiem i uprawnienia pozwanej do zwrotu towaru w ramach pierwotnego lub zmodyfikowanego, po przelewie wierzytelności, stosunku prawnego, co miało wpływ na wysokość wierzytelności dochodzonej przez cesjonariusza. Po drugie, nie jest pożądanym nadmiernym formalizmem przy gromadzeniu dowodów i przestrzeganiu zasady koncentracji materiału dowodowego, na co wskazuje aktualna treść art. 493 § 1 i 217 § 2 k.p.c., które pozwalają na przeprowadzenie spóźnionych dowodów, jeżeli nie spowoduje to zwłoki w rozpoznaniu sprawy lub występują inne wyjątkowe okoliczności uzasadniające ich przeprowadzenie. Wniosek o przeprowadzenie dowodu z zeznań świadka J. P. został wprawdzie zgłoszony na końcowym etapie

postępowania przed Sądem pierwszej instancji (k. 308-313), ale przeprowadzenie dowodu z zeznań tego świadka nie mogło w żaden sposób wpłynąć na zwłokę w rozpoznaniu sprawy, skoro świadek ten stawiał się na rozprawę bez odrębnego wezwania, nie było, zatem potrzeby jej odraczania (k. 334).

Bezzasadny był natomiast zarzut naruszenia art. 382 k.p.c. poprzez pominięcie części zebranego w sprawie materiału dowodowego w postaci faktury Vat NT FSK-KA - 11004/11. Wbrew stanowisku skarżącej Sąd Apelacyjny nie pominął tego dowodu, natomiast fakt, iż ocenił go (strona 14 uzasadnienia), w sposób kwestionowany przez pozwaną nie może podlegać ocenie w postępowaniu kasacyjnym (art. 398³ § 3 k.p.c.).

Uwzględnienie zarzutu dotyczącego oddalenia wniosku o przeprowadzenie dowodu z zeznań świadka J. P. i brak ustaleń dotyczących treści stosunku prawnego między cedentem, a pozwaną w dacie poinformowania jej o przelewie oraz ewentualnej modyfikacji tego stosunku za zgodą powódki, czyni przedwczesnym odnoszenie się do dalszych zarzutów zgłoszonych w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej. Kwestia ostatecznej kwalifikacji stosunku prawnego łączącego pozwaną z cedentem oraz wykładni postanowień umowy faktoringu i oświadczenia pozwanej z 20 czerwca 2012 r. musi być, bowiem poprzedzona poczynieniem ustaleń faktycznych, po przeprowadzeniu w pełnym zakresie postępowania dowodowego.

Z przytoczonych względów, wobec zasadności części zarzutów skargi, Sąd Najwyższy uchylił zaskarżone orzeczenie i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 398¹⁵ § 1 i 108 § 2 w zw. z 391 § 1 k.p.c.).

jw

kc